



**ФАН ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАР
ТАРАҚҚИЁТИ**
**РАЗВИТИЕ НАУКИ И
ТЕХНОЛОГИЙ**

3
2025



Тахририят ҳайъати раиси:

СИДДИҚОВА С.Ғ. –

Бухоро давлат техника университети ректори

Муовини:

НИЗАМОВ А.Б. –

БухДТУ илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректори

Тахрир ҳайъати:

МУҚИМОВ К.М. – ЎзР ФА академиги (ЎЗМУ)

ЖАЛИЛОВ А.Т. – ЎзР ФА академиги (Тошкент кимё-технология ИТИ)

НЕГМАТОВ С.Н. – ЎзР ФА академиги (“Фан ва тараққиёт” ДУК)

БАҲОДИРОВ Ғ.А. – т.ф.д., профессор, ЎзР ФА бош илмий котиби

ХАМИДОВ О.Х. – иқтисод фанлари доктори, профессор (БухДУ)

ЖАЛИЛОВ Т.Қ. – иқтисод фанлари доктори (DSc) (ТКТИ)

МУХТАРОВ Н.Ш. – техника фанлари доктори (DSc) (“Ўзбекнефтгаз” АЖ)

ТУХСАНОВ Х.А. – иқтисод фанлари доктори (DSc) (“Ўзбекнефтгаз” АЖ)

МАДИЕВ Р.Х. – техника фанлари доктори (DSc) (“Шуртан ГКМ” МЧЖ)

АДИЗОВ Б.З. – техника фанлари доктори (DSc), к.и.х., ЎзРФА УНКИ

ХУРМАМАТОВ А.М. – техника фанлари доктори, профессор, ЎзРФА УНКИ

СОБИРОВА Н.К. – филология фанлари номзоди, доцент, ЎЗМУ

ҒАФУРОВ Д.О. – Бухоро ДТУ ёшлар масалалари ва маънавий- маърифий ишлар бўйича биринчи проректори ф.ф.д (PhD)

ҚУРБОНОВ Ж.М. – техника фанлари доктори, профессор (Самарқанд ИСИ)

САИДОВ С.Б. – Бухоро ДТУ молия ва иқтисод ишлари бўйича проректори

ШАРИПОВ М.З. – физика-математика фанлари доктори (DSc), профессор

АСТАНОВ С.Х. – физика-математика фанлари доктори, профессор

РАХМОНОВ Х.Қ. – техника фанлари доктори, профессор

ВОХИДОВ М.М. – техника фанлари доктори, профессор

ЖЎРАЕВ Х.Ф. – техника фанлари доктори, профессор

САДУЛЛАЕВ Н.Н. – техника фанлари доктори (DSc), профессор

МАЖИДОВ Қ.Х. – техника фанлари доктори, профессор

ФОЗИЛОВ С.Ф. – техника фанлари доктори, профессор

ИСАБАЕВ И.Б. – техника фанлари доктори, профессор

АБДУРАҲМОНОВ О.Р. – техника фанлари доктори, профессор

НИЗОМОВ А.Б. – иқтисод фанлари доктори, профессор

ЖУМАЕВ М.Р. – физика-математика фанлари доктори (DSc), профессор

ЮНУСОВА Г.С. – фалсафа фанлари доктори (DSc), профессор

ЖЎРАЕВА М.М. – филология фанлари доктори (DSc), профессор

ТЎХТАЕВА З.Ш. – техника фанлари доктори (DSc), профессор

МАХМУДОВ М.Ж. – техника фанлари доктори (DSc), профессор

ХАЙИТОВ Р.Р. – техника фанлари доктори (DSc), к.и.х.

БОЗОРОВ Ғ.Р. – техника фанлари доктори (DSc), профессор

БОЛТАЕВ З.И. – физика-математика фанлари доктори (DSc), профессор

ОЛТИЕВ А.Т. – техника фанлари доктори, (DSc)

ЖАЛИЛОВ Р.Б. – техника фанлари доктори (DSc), профессор

МАХМУДОВ М.И. – техника фанлари доктори (DSc), профессор

МАЖИДОВА Н.Қ. – техника фанлари доктори (DSc), профессор

АХМЕДОВ В.Н. – кимё фанлари номзоди, профессор

МАХМУДОВ Р.А. – техника фанлари доктори (DSc), профессор

ПУЛАТОВА М.И. – физика-математика фанлари номзоди, профессор

Бош муҳаррир:

ДЎСТОВ Ҳ.Б. – кимё фанлари доктори, профессор

Муҳаррирлар:

БАРАКАЕВА Д.Ф., ОРТИҚОВА С.Ж., ИСТАМОВА Г.Х.

Мусахҳиҳ:

АРТИКОВА М.М.

ФАН ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАР

ТАРАҚҚИЁТИ

ИЛМИЙ – ТЕХНИКАВИЙ ЖУРНАЛ

РАЗВИТИЕ НАУКИ И

ТЕХНОЛОГИЙ

НАУЧНО – ТЕХНИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

Журнал Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлиги Бухоро вилояти бошқармасида 2014 йил 22-сентябрда № 05-066-сонли гувоҳнома билан рўйхатга олинган

Муассис:

Бухоро давлат техника университети

Журнал Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги ОАК Раёсатининг 2017 йил 29-мартдаги №239/5-сонли қарори билан диссертациялар асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган. 2019 йилда Ўзбекистон Республикаси ОАК Раёсатининг қарорлари билан қайта рўйхатдан ўтказилган.

Тахририят манзили:

200100, Бухоро шаҳри, Қ. Муртазоев кўчаси, 15-уй, Бухоро давлат техника университети

Тел: 0(365) 223-92-40

Факс: 0(365) 223-78-84

Электрон манзил:

E-mail: fantt_jurnal@umail.uz

Журналнинг тўлиқ электрон варианты билан

<https://journal.bmti.uz/>

сайти орқали танишиши мумкин.

Ушбу журналда чоп этилган материаллар тахририятнинг ёзма рухсатисиз тўлиқ ёки қисман чоп этилиши мумкин эмас. Тахририятнинг фикри муаллифлар фикри билан ҳар доим ҳам мос тушмаслиги мумкин. Журналда ёритилган материалларнинг ҳаққонийлиги учун мақолаларнинг муаллифлари ва реклама берувчилар масъулдирлар.

МУНДАРИЖА - СОДЕРЖАНИЕ – CONTENT

ТЕХНИКА, ТЕХНОЛОГИЯ ВА ЖИҲОЗЛАР	
Khaidarov Sh.B., Khamzaev A.A. Optimal angle of installation of the ekg excavator boom . . .	4
Xamroyev X.X., Isamov R. N., Azizov B.A., Turayeva U.X. Metallarining sirt tozaligini profilograf-profilometr yordamida tajribada o‘rganish	8
Kudratov Sh.I. The influence of oils on the reliability and longevity of diesel locomotive engines .	13
Bayboboyev N.G., Abdualiyev N.H. Mashina-separatorning qoziqchali barabani massasining inersiya momentlari va o‘ziga xos tebranish chastotalarini aniqlash	18
Temirov S.A. Construction and testing of a parabolic solar concentrator	23
Urinov A., Qadirxanov J. Magistral neft quvurlarini korroziyaga qarshi himoya qoplamalar parametrlarning ratsional qiymatlarini aniqlash.	27
Egamberdiyev I.P., Qayumov B.B., Ochilov A.S., Bo‘ronov Sh. B. Legirlangan po‘latda ikki fazali qayta kristallanishda tuzilma hosil bo‘lishi.	33
Зокирова Д.А, Салимова З.Б. Свободные и затухающие крутильные колебания.	36
Bafoyev D.X. Po‘latdan tayyorlangan mahsulotlarning yuza qatlamining mustahkamligini oshirish	40
Tashpulatov N.E., Sattorov A.X. Drenaj tizimlaridagi oqim tezligi va gidravlik samaradorlikni o‘rganish	46
Akabirova L.X. “Buxorotosh” zavodi uchun uch bosqichli shag‘al toshlarini qayta ishlash texnologik sxemasini tanlash.	52
КИМЁ ВА КИМЁВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАР	
Фозилов Х.С., Туробжонов С.М., Фозилов С.Ф. Кам олтингугуртли дизел ёқилғиларининг мойловчанлик хоссаларига юқори ёғ кислота ва спиртларнинг присадкалик хусусиятларини ўрганиш	58
Jumayev J.H. Sintez qilib olingan n-morfolinbutanon-2ning ingibitorlik xossasining tadqiqi . . .	62
Maxmudov M.J., Haydarov B.A. Alyuminiy saqllovchi koagulyantlarning turlari va ularning asosiy xususiyatlarini tadqiq qilish	67
Rosilov M.S., Beknazarov H.S., Saparov S.X. Oltingugurt bitum aralashmalariga modifikatorlar tasirini o‘rganish	75
Sharipova N.O‘., Atoev E.X., Axmedov V.N. Mahalliy xomashyolardan olingan adgezivlarning qiyosiy tahlili va samaradorligini o‘rganish.	82
Садикова Н.К., Амонов М.Р. Оқава сув таркибидаги нефт маҳсулотларини тозалаш кинетикасини ўрганиш	87
Фозилов Х.С., Туробжонов С.М., Нарзуллаева А.М., Фозилов С.Ф. ҚМПЭ ва ҚМПШ ни ТЕРМО ва гравиметрик усул ёрдамида хоссаларини ўрганиш.	92
Murodov M.N., Do‘stov H.B., Panoyev E.R., Murodov J.M. Nordon gazlarni absorbsion tozalash texnologik jarayoni muhiti uchun gravimetrik usulda po‘lat namunasining korroziya tezligini aniqlash	95
Xamidov D.G‘., Fozilov S.F., Tilloyev L.I. Quyi molekulyar polimer chiqindi suyuq fraksiyasining IQ spektroskopik tahlili	101
Saloydinov A.A., Botirov S.B. Avtomobil benzinlari uchun oksigenatli qo‘shimchalarning fizik – kimyoviy tahlili	106
Tursunova M.A., Majidova N.Q., Majidov Q. Mahalliy <i>juniperus (archadosh)</i> turlardan efir moylari olish jarayonini tadqiq qilish.	112
Haydarova H.A., Niyazov L.N. Gidrooksibenzoy kislotalarining oltingugurt saqlagan amidlarining potensial biologik faolligi.	121

МАШИНАСОЗЛИК ВА ЭНЕРГЕТИКА	
Axtamov R.A., Axtamov B.R., Rustamov N.B. Bug‘latish yuzasi tukli qora mato bo‘lgan quyosh suv chuchitgichining issiqlik hisobi	126
O‘rinov.U.A., Abdullayeva.Sh.F. Mexanik ishlov berishda RDB dastgohlarini qo‘llashning muammoli tahlili	130
Teshaev M.X., Nematov Sh.N., Murodov K.J. Yashil energetika. Transport harakati mexanik energiyasidan elektr energiya olish metodi	134
Tuyboyov O.V., Kodirov B.Sh. Integration of artificial intelligence in real-time monitoring of metal-cutting processes.	139
Teshaev M.X., Murodov K.J. Transport vositasi harakatida mexanik energiyasini elektr energiyaga aylantirish qurilmasining matematik modeli	148
Tovboyev A.N., Boynazarov G‘.G‘. Yuqori garmonik tashkil etuvchilar asosida yuklama tugunlarida kuchlanish va ferrozonans hodisalarni elektr ta‘minoti tizimini samaradorligiga ta‘sirini baholash.	153
Kodirov B.Sh., Tuyboyov O.V. Dynamic adjustment of cutting parameters for enhanced machining efficiency.	164
Бабаназарова Н.К., Хусенов Д.Р. Анализ расхода электроэнергии на производственные нужды, на примере газотранспортной системы.	172
Tovboyev A.N., Boynazarov G‘.G‘. Korxona uzluksiz texnologik jarayonlarining elektr ta‘minoti samaradorligini oshirish.	177
Maxmudov B.M., Daliyev A.A. Factors in selecting a solar concentrator.	184
Raxmonov I.U., Uzaqov N.Ch., Nematov L.A. Zaryadlash qurilmalarida chiqish tokini prognozlash dolzarbliligi.	189
ИНФОРМАТИКА ВА АХБОРОТ – КОММУНИКАЦИОН ТИЗИМЛАР	
Xudoyberganov M.O‘., Axtamova L.A. Dasturiy kodni avtomatik tekshirish tizimlarining algoritmik yechimlari	195
ОЗИҚ-ОВҚАТ САНОАТИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ	
Elmurodova A.S., Atamuratova T.I., Ergasheva X.B. Ko‘pkomponentli yormalar uchun potensial xom ashyoning antinutrient omillari va ularni profilaktik bartaraf qilish usullari.....	203
Рахмонов К.С., Ибрагимов У.М., Атамуратова Т.И. Моделирование рецептурного состава хлеба пшеничного сортового с использованием пряно-ароматического сырья.....	208
ТЎҚИМАЧИЛИК ВА ЕНГИЛ САНОАТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ	
Uzoqova L.P. Poyabzalning qulayligini belgilovchi omillarni ilmiy asoslari	217
Мухтарова З.Н. Проектирование композиционных материалов для одежды	222
Мўминов Қ.М., Хамраева С.А., Хайитметова Р. Турли тола таркибли ипларнинг сифат кўрсаткичлари тадқиқоти	226
Саидова А.С. Болаларнинг ўсиб улғайиш давридаги морфологик ўзгаришларининг кийим шаклига таъсири	230
Komilov Sh.R., Jurayeva G.R., Mamadaliyev N.V. Paxta tolasining sifat ko‘rsatkichlari tahlili	234
Agzamova S.M., Gulyayeva G.X., Musayev N.M., Mukimov M.M., Karimova N.H. Yangi tuzilishdagi ikki qatlamli trikotaj to‘qimalarining texnologik ko‘rsatkichlari tadqiqi.....	241
Abduraxmanova F.A. Poyabzal materiallarining xossalari va ularning poyabzal gigiyenik xususiyatlariga ta‘siri	245
Gafurova N.T., Hasanova M.E. Kichik yoshidagi qiz bolalar kiyimi assortimentini shakllantirish	249

Ражабова Г.Ж. Мода саноатининг экологияга таъсири	254
Tursunova Z.N. Kiyim osti normal mikromuhitini ta'minlashda teri tuzilishining roli	259
Ражабова Г.Ж. Проблемы быстрой моды	262
Temirova G.I., Shodmonova M.S. Trikotaj asosli mo'yna buyumlariga ishlov berishning zamonaviy texnologiyalari va istiqbollari.	267
Пардаев Б.Ч., Джамолов Р.К., Росулов Р.Х., Каримова Г.Т. Пахта бўлакчаларини ҳар бир қозикчали барабандаги ҳаракатининг назарий асослари.....	270
Худойбердиев М.Р., Очилов Т.А., Ёдгоров С.Қ. Пахтани дастлабки ишлаш жараёнининг пахта толаси физик-механик хоссаларига таъсири.....	274
Xamrayeva S.A., Kazakova D.S., Mirnazarova D.J. Belgilangan parametrlar asosida kostyumbop matolarni loyihalash.....	278
Жаллиев Б.А., Зойиров А.Х., Жаллиев Ж.Б. Способы опыления и урожайность хлопчатника	283
Ortiqova K.I., Umarov A.A., Nasriddinova Z.R. Urug'lik va texnik chigitlar uchun linter mashinalarida avtomatik boshqaruv tizimlarini joriy etish.	289
Karimova N.H. Ustki trikotaj mahsulotlari uchun xomashyo sarfi kamaytirilgan aralash trikotaj to'qimalarning samarali tuzilishlarini ishlab chiqish.	293
Каландаров Р.К., Каршинев О.Н. Статистическая обработка результатов экспериментальных исследований полученных в хлопкоочистительных заводах.....	297
Ражабов А.И., Нодирова М.Н. Ўзбекистон Республикаси тўқимачилик саноатида, маҳаллий жун толаласидаги ипларнинг сифат кўрсаткичларига таъсири	302
Каландаров Р.К., Росулов Р.Х., Урозов М.К., Пардаев Б.Ч. Математическая модель колебаний корпуса машины при его креплении к фундаменту.....	306
Rajabov A.I., Nodirova M.N. Methods for eliminating the main problems of technological sections of wool processing in our republic	310
АНИҚ ВА ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ ФАНЛАР	
Fayazova D.S. Authentic material's history	316
Salomova M.Z. Zamonaviy terminologiyaning rivojlanish bosqichlari va aspektlari	321
Шарипова Ф.Н. Семантические модели выражения терминологического значения	324
Shoyimqulova M.Sh. Termin va umumiy so'zlarning o'ziga xos morfologik va semantik xususiyatlari	327
Mannonov Y.O. Barkamol avlod tarbiyasida axborot – kutubxonalarning roli va ahamiyati	331
Рабиев Ғ.Б. Бухоро вилояти қишлоқ аҳоли пунктларининг ирригация тизимини яхшилаш ва ишлаб-чиқариш зоналарини тўғри жойлаштириш масалалари.....	334
Azizov B.A., Xamroyev X.X. Nazariy mexanika fanini o'qitishda qurilish mutaxassisliklari uchun hisoblash-grafik ishlarini rasmiylashtirish	338
Xakimova M.Y. Yangi ma'naviy makonda kutubxonalarning ijtimoiy vazifalari	344
Бахрамова З.Р. Лексико-семантические особенности терминологии в английском и узбекском языках	349
Xakimova M.Y. Jadid kutubxonalari va mutolaa.....	352
Gafurova N.T., Hikmatov N.I. Texnik oliy o'quv yurtlarida zamonaviy ta'lim shakllari va usullari.	357
Sabirova N., Abduazizova D. Leksik birliklarning lingvopragmatik xususiyatlari	362
Saidova G.Sh., Abidova Z.K., Saidov Sh.Sh. Kasb ta'limi o'qituvchilarida professional o'zini o'zi anglashda ijtimoiy psixologik ta'sir ko'rsatuvchi omillar.	365
Нурмурадова Ш.И. Чакмоқдай умр маҳсули	369

Dag'dag'a ma'nosi: "Yangi rais ko'p o'tmay chindan ham 'karomat' ko'rsata boshladi. O'sha majlisda 'qattiq ishlaymiz'- degancha bor ekan. Tong otmasdan eshik taqillaydi. Jo'n taqillasayam mayli-ya, hammayoq qarsillab ketadi. Eshikni ochishingiz bilan peshanasiga ko'zmunchoq kumush marjon taqilgan jiyron ot, egarda qiyshiq telpak kiygan Zakunchiga ko'zingiz tushadi. 'Kun chiqay deb qoldi, yotaverasanlarmi nahs bosib?!' – deydi qamchisini tahdidli o'ynatib".

Keltirilgan jumlada yangi raisning dag'dag'asi, ya'ni tahdidli va zo'ravonona muomalasi tasvirlangan.

Havotir(tashvishlanish) ma'nosi: Keskin burildi-da, yiqilib ketgudek oqsoqlangan katta yo'lga yugurdi.

– Hoy! – dedi ancha nari borganda to'xtab, – oying kasal bo'lganini birov bilmasin.

Hech baloga tushunmadim. Ketmonni yelkamga olmoqchi edim, kuchim yetmadi, zil-zambil ekan. Ingrab yotgan oyim ko'z o'ngimga keldi. Ketmon bandidan ikki qo'llab changallagan katta sudrab ketdim. Yuguray desam, ketmonning yaraqlab yotgan o'tkir yuzi oyog'imni kesib ketadi, deb qo'rqaman. Yugurmay desam, oyimning... Bu parcha qahramonning onasining kasalligi haqida havotirga tushganini va shoshilinch harakatlarini tasvirlaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, badiiy matnning kommunikativ muhitida personajlar yoki yozuvchilarning o'zaro munosabati natijasida vujudga keladigan baholash muhim o'rin tutadi. Leksik birliklar yoki frazeologik birliklar badiiy matnlarda keng qo'llaniladi va personajlarning nutqiy vaziyatga salbiy yoki ijobiy baholovchi munosabatini ifodalashga xizmat qiladi. Yozuvchilar uchun ushbu birliklar orqali turli kommunikativ maqsadlarni ifodalash imkoniyatlarining kengligi muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rahmatullayev Sh. Hozirgi adabiy o'zbek tili. -Toshkent: Universitet, 2006. – B.22.
2. Xayrullayev X. Tilshunoslik nazariyasi. – Samarqand: Samarqand davlat chet tillari instituti nashriyot, 2022. – B.82.
3. Mamatov E.A. O'zbek tili frazeologiyasi. – Toshkent, Sharq, 2019. – B.12.
4. Hakimov M. O'zbek pragmatolingvistikasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 1885. – B.97.
5. O'tkir Hoshimov. Ikki eshik orasi. – Toshkent: Sharq, 1996. – 1-70-b.

KASB TA'LIMI O'QITUVCHILARIDA PROFESSIONAL O'ZINI- O'ZI ANGLASHDA IJTIMOIIY PSIXOLOGIK TA'SIR KO'RSATUVCHI OMILLAR

¹Saidova G.Sh., ¹Abidova Z.K., ²Saidov Sh.Sh.

¹Buxoro davlat texnika universiteti, ²Osiyo xalqaro universiteti.

Annotatsiya. Ushbu maqolada shaxsning o'z kasbiy maqsadlari, qobiliyatlari va kasbga nisbatan mas'uliyatli munosabatni ilmiy tahlil qilib turli omillar bilan solishtirib natijalari bilan keltirib o'tilgan. Ijtimoiy omillar, shaxsiy omillar, psixologik omillar, ta'lim tizimi va metodologik omillar kabi asosiy omillarni tahlil qilishni ko'rib chiqiladi. Ushbu jarayon ta'lim tizimidagi o'zgarishlar va zamonaviy talablar asosida shakllanadi va u nafaqat o'qituvchining o'zini anglashiga, balki kasbiy muvaffaqiyatiga ham ta'sir ko'rsatadi.

Kalit so'z: psixologiya, o'z o'zini anglash, reflaks, moslashuvchan yondashuv, kasbiy muvaffaqiyat, nuqtayi nazar, moslashuvchan uslub, retrospektiv refleksiya, qobiliyat, kasbiy maqsad, boshqarish ko'nikmalari.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ САМОСОЗНАНИЕ ПЕДАГОГОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

¹Саидова Г.Ш., ¹Абидова З.К., ²Саидов Ш.Ш.

¹Бухарский государственный технический университет,

²Осиё междоународный университет.

Аннотация. В данной статье представлен научный анализ профессиональных целей, способностей и ответственного отношения человека к профессии, сопоставление их с различными факторами, а также представлены результаты. Рассматривается анализ таких основных факторов, как социальные факторы, личностные факторы, психологические факторы, образовательная система и методические факторы. Этот процесс формируется на основе изменений в образовательной системе и современных требований и влияет не только на самовосприятие учителя, но и на его профессиональную успешность.

Ключевые слова: психология, самосознание, рефлексия, адаптивный подход, профессиональный успех, перспектива, адаптивный стиль, ретроспективная рефлексия, способности, профессиональная цель, навыки управления.

FACTORS THAT HAVE A SOCIAL PSYCHOLOGICAL IMPACT ON PROFESSIONAL SELF-AWARENESS IN PROFESSIONAL EDUCATION TEACHERS.

¹Saidova G.Sh., ¹Abidova Z.K., ²Saidov Sh.Sh.

¹Bukhara state technical university, ²Asian international university.

Anotation. This article presents a scientific analysis of a person's professional goals, abilities and responsible attitude towards the profession, comparing them with various factors, and presents the results. The analysis of such main factors as social factors, personal factors, psychological factors, educational system and methodological factors is considered. This process is formed on the basis of changes in the educational system and modern requirements, and it affects not only the teacher's self-perception, but also his professional success.

Keyword: psychology, self-awareness, reflection, adaptive approach, professional success, point of view, adaptive style, retrospective reflection, ability, professional purpose, management skills.

Касб та'лими о'qituvchilari uchun professional o'zini o'zi anglash, shaxsning o'z kasbiy maqsadlari, qobiliyatlari va kasbga nisbatan mas'uliyatli munosabatni chuqur tushunish imkonini beradi. Ushbu jarayon ta'lim tizimidagi o'zgarishlar va zamonaviy talablar asosida shakllanadi va u nafaqat o'qituvchining o'zini anglashiga, balki kasbiy muvaffaqiyatiga ham ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, bo'lajak kasb ta'lim o'qituvchilarining professional o'zini anglashini shakllantirishda bir qator omillar muhim rol o'ynaydi.

Ushbu omillarni tahlil qilishda quyidagi asosiy yo'nalishlarni ko'rib chiqish zarur:

Ijtimoiy omillar – Jamiyatning kasb ta'limiga nisbatan munosabati, o'qituvchining ijtimoiy mavqeyi va ta'lim tizimidagi o'zgarishlar ularning professional o'zini anglash jarayoniga ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy munosabatlar, jamiyatdagi qadriyatlar va o'zaro muloqot o'qituvchi shaxsiyati shakllanishida ahamiyatlidir.

Shaxsiy omillar – O'qituvchining individual xususiyatlari, qobiliyatlari, shaxsiy maqsadlari va motivatsiya darajasi professional o'zini anglash jarayoniga bevosita ta'sir qiladi. Ayniqsa, o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilish va shaxsiy mas'uliyat bu jarayonda muhim ahamiyatga ega.

Psixologik omillar – Kasbiy o'zini anglashda psixologik barqarorlik, stressga chidamlilik va o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalari muhim rol o'ynaydi. Psixologik tayyorgarlik o'qituvchini kasbiy vaziyatlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish imkoniyatini oshiradi.

Ta'lim tizimi va metodik omillar – Ta'lim jarayonidagi metodik yondashuvlar, kasbiy tayyorgarlik darajasi va ta'lim muassasalarida o'rgatilayotgan pedagogik texnologiyalar professional o'zini anglashni rivojlantirishda muhimdir. Bu omillar o'qituvchilarning o'z faoliyatini mustaqil ravishda tahlil qilishi va baholashi uchun zarur sharoitlarni yaratadi.

Shunday qilib, bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarida professional o'zini o'zi anglash jarayoniga ko'plab omillar ta'sir ko'rsatadi va ularning har biri o'qituvchining kasbiy sifatlarini rivojlantirishda o'ziga xos ahamiyatga ega. Bu bobda ushbu omillarning tahlili orqali, ularning professional o'zini o'zi anglash jarayoniga ta'siri va samaradorligini oshirish yo'llarini aniqlashga alohida e'tibor qaratiladi.

Jumladan, dastlabki tahlil natijalariga e'tiborimizni qaratamiz.

1-jadval. "Shaxsdagi refleksiya darajalarini o'rganish metodikasi" orqali olingan dastlabki natijalar tahlili (n=250)

Shkalalar nomi	O'rtacha(M)		Farqlar
	2-kurs, n=120	4-kurs, n=130	t
Situativ refleksiya	16,6	18,2	-2,5*
Retrospektiv refleksiya	19,7	21,4	-2,6*
Perspektiv refleksiya	17,5	19,7	-2,9*

"Shaxsdagi refleksiya darajalarini o'rganish metodikasi" bo'yicha dastlabki olingan natijalar tahliliga ko'ra «situativ refleksiya» ($t=-2,5$; $p\leq 0,05$), «retrospektiv refleksiya» ($t=-2,6$; $p\leq 0,05$), «perspektiv refleksiya» ($t=-2,9$; $p\leq 0,05$) omillarida sezilarli tafovutlar kuzatildi.

Metodikaning dastlabki, «situativ refleksiya» omili bo'yicha 4-bosqich talabalarida yuqori natijani qayd etdi ($t=-2,5$; $p\leq 0,05$). Bu esa ularning hozirgi vaziyatni anglash va real vaqt ichida fikrlarini qayta ishlash qobiliyatining shakllanganligini ko'rsatadi. Ushbu omil bo'yicha yuqori natijalar talabalarining hozirgi kasbiy vaziyatlarga nisbatan mulohaza yuritish va ularga moslashuvchan yondashish qobiliyatining ortganligini aks ettiradi, bu esa ularning kelajakdagi kasbiy o'z-o'zini anglash darajasining yuqoriligini ifodalaydi. 4-bosqich talabalar bilan bog'liq mazkur yuqori ko'rsatkichlar kasbiy o'z o'zini anglashni rivojlantirish jarayonida tajriba va kasbiy tayyorgarlik bosqichlari sezilarli rol o'ynayotganligini ifodalashi mumkin.

Metodikaning navbatdagi «retrospektiv refleksiya» omili bo'yicha ham 4-bosqich talabalarida yuqori natijani qayd etdi ($t=-2,6$; $p\leq 0,05$). Mazkur natija ular o'zining o'tgan faoliyati va o'tmishdagi tajribalarini chuqur tahlil qilish qobiliyatiga ega ekanligini ifodalaydi. Bu talabalarining avvalgi tajribalaridan saboq olish va o'z kasbiy rivojlanishlariga nisbatan chuqur tahliliy yondashuv shakllanishining isboti bo'lishi mumkin. Ushbu refleksiya turi bo'yicha yuqori ko'rsatkichlar, ularning o'z bilim va ko'nikmalarini tahlil qilib, shaxsiy o'sish uchun zarur xulosalarni chiqarish qobiliyatini rivojlantirganliklarini anglatadi. 4-bosqich talabalarining yuqori ko'rsatkichlari ular tomonidan kasbiy amaliyot natijasida olingan tajribalarni qayta ishlash va ulardan foydali xulosalar chiqarish qobiliyatining rivojlanganligini ko'rsatib, kasbiy yetuklikning muhim ko'rsatkichi hisoblanadi.

Metodikaning so'nggi «perspektiv refleksiya» omili bo'yicha ham 4-bosqich talabalarida yuqori natijalar aniqlandi ($t=-2,9$; $p\leq 0,05$). Bu esa ularning kelajakdagi kasbiy vaziyatlarga oldindan tayyorgarlik ko'rish va kelajakda duch kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarga nisbatan prognoz qobiliyatining rivojlanganligini ifodalaydi. Ushbu natija, bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy faoliyatlarini kelajakka qaratilgan holda rejalashtirish va ehtimoliy qiyinchiliklarga nisbatan oldindan tayyorgarlik ko'rish qobiliyatining yuqori ekanligini ko'rsatadi. Perspektiv refleksiya orqali ular o'zlarini kelajakdagi kasbiy rolda qanday amalga oshirishlarini tahlil qilishlari, bu esa kasbiy samaradorlikni oshirishda muhim omil hisoblanadi. Mazkur natijalar 4-bosqich talabalarining kasbiy tayyorgarligi yuqori ekanligini, ularning uzoq muddatli rejalashtirish va o'z kasbiy faoliyatini kelajakka qaratilgan holda shakllantirish qobiliyatining rivojlanganligini ko'rsatadi.

Ushbu omillar bo'yicha olingan natijalar, 4-bosqich talabalarining o'z o'zini anglash darajasining yuqori ekanligini tasdiqlab, kasb ta'limi o'qituvchilari uchun ijtimoiy-psixologik jihatdan o'zini o'zi anglash jarayonining rivojlanishiga yordam beruvchi elementlar sifatida ahamiyat kasb etadi.

2-jadval. "O'z xulq-atvorini tartibga solish uslubi" orqali olingan dastlabki natijalar tahlili (n=250)

Shkalalar nomi	O'rtacha(M)		Farqlar
	2-kurs, n=120	4-kurs, n=130	t

Rejalashtirish	6,4	4,5	-2,6*
Mustaqillik	6,8	8,7	-2,8*
Moslashuvchanlik	6,5	8,9	-2,3*
Natijalarni baholash	5,8	8,1	-3,1*

“O‘z xulq-atvorini tartibga solish uslubi” metodikasi orqali olingan dastlabki natijalar tahliliga o‘tadigan bo‘lsak, bir qator omillarda ishonchli farqlar kuzatildi. Jumladan, “rejalashtirish” ($t=-2,6$; $p<0,05$), “mustaqillik” ($t=-2,8$; $p<0,05$), “moslashuvchanlik” ($t=-2,3$; $p<0,05$) hamda “natijalarni baholash” ($t=-3,1$; $p<0,05$) omillarida ahamiyatli farqlar kuzatildi.

Metodikaning dastlabki “rejalashtirish” omili bo‘yicha 4-bosqich talabalarida yuqori natija kuzatildi ($t=-2,6$; $p<0,05$). Bu natijalar ularning kasbiy faoliyatda kelajakni oldindan ko‘ra olish va rejalashtirish qobiliyatining mukammal darajada shakllanganligini anglatadi. Shuningdek, bu talabalar o‘z vazifalarini aniq va tizimli tarzda rejalashtirgan holda amalga oshirishga qodir bo‘lishlari tufayli o‘z oldilariga qo‘yilgan maqsadlarga erishishda puxta yondashuvni qo‘llashadi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, ular vaqtni samarali boshqarish va ustuvor vazifalarni aniqlashda tizimlilik bilan harakat qilib, o‘zlarini rivojlantirish uchun zaruriy yo‘nalishlarni aniqlay olishadi. Bu talabalar o‘zlarini kasbiy sohada muvaffaqiyatga erishish uchun rejalashtirishni izchil amalga oshirishda kuchli tayyorgarlikka ega ekanliklarini bildiradi. Shu bilan birga, rejalashtirish qobiliyatining rivojlanganligi ularga keng qamrovli masalalarni murakkablik darajasiga qarab turlicha yondashishga va o‘z oldilariga qo‘yilgan maqsadlarga yetishish uchun qat’iyat bilan intilishga yordam beradi. Bu omil bo‘yicha yuqori ko‘rsatkichlar talabalarning o‘z vazifalarini tartibli rejalashtirish va ularga mos qadamlar qo‘yish orqali natijalarni aniq maqsadlar asosida erishishini ta’minlaydi. Bunday talabalar har bir vazifani tizimli ravishda amalga oshirish orqali o‘z o‘zini anglashni chuqurlashtirish va kelajakdagi kasbiy faoliyatda o‘z o‘rnini barqarorlashtirish imkoniyatini kengaytiradi.

“Mustaqillik” omili bo‘yicha ham kurslar kesimida sezilarli tafovut aniqlanib, 4-bosqich talabalari yuqori natijani qayd etdi ($t=-2,8$; $p<0,05$). Mazkur talabalar o‘z kasbiy maqsadlariga erishishda o‘zlariga ishonch bilan yondashib, murakkab masalalarni o‘z-o‘zicha tahlil qilish imkoniyatiga ega ekanliklarini bildiradi. Ushbu yuqori natijalar ularning o‘z yo‘nalishlarini mustaqil ravishda belgilab, qarorlar qabul qilishda to‘liq erkinlikni qo‘llashlarini ifodalaydi. Shuningdek, talabalarning o‘z mas’uliyatini his qilishlari ularning shaxsiy o‘sishlari va kasbiy mahoratini oshirishda katta ahamiyat kasb etadi. Mustaqil fikrlash va o‘z-o‘zidan harakat qilish qobiliyati ularni ijodiy yondashuv va innovatsion qarorlar qabul qilishga undaydi. Bunday talabalar o‘zlarining kasbiy faoliyatlarida qiyinchiliklarni mardona yengib o‘tish orqali o‘z tajribalari va bilimlariga asoslangan holda qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ular mustaqil ishlashda ko‘proq tajribaga ega bo‘lib, kasbiy tayyorgarlik jarayonida o‘zlariga ishonch bilan yondashadilar. Mazkur omil bo‘yicha yuqori natijalar talabalarning o‘z kuchlariga suyanishlari va mas’uliyatni bo‘yniga olish orqali kasbiy taraqqiyotni mustaqil ravishda amalga oshirishga qodir ekanliklarini ko‘rsatadi. Bunday talabalar kasbiy faoliyat davomida mas’uliyatni yanada chuqurroq anglaydi va qarorlarini ijodiy yondashuv bilan kuchaytirishga intiladilar, bu esa ularning kasbiy muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarini oshiradi.

Metodikadagi **“Moslashuvchanlik” omili** bo‘yicha 4-bosqich talabalarida yuqori natija kuzatildi ($t=-2,3$; $p<0,05$). Jumladan, 4-bosqich talabalarida yangi sharoitlarga moslashish va o‘z vazifalarini o‘zgaruvchan muhitda samarali amalga oshirish qobiliyatiga ega ekanliklarini ko‘rsatadi. Bunday talabalar o‘zlarini kasbiy faoliyatda moslashuvchan uslub va yangicha qarashlar bilan o‘zgartirib, yangi imkoniyatlarni kengaytirish ustida ishlashadi. Moslashuvchanlik qobiliyatining rivojlanganligi ularga turli murakkab sharoitlarda ham izchil faoliyat olib borish imkonini yaratadi. Bu ko‘nikmalar yangi vaziyatlarga tezda moslashish va ularga mos bo‘lgan yechimlarni topish orqali o‘z samaradorliklarini oshirishlariga xizmat qiladi. Talabalar yangi ish

muhitiga moslashish qobiliyatlari yordamida yangi sharoitlarda mustaqil ravishda harakat qilishadi va tajriba orttirish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Shuningdek, ularning har bir yangi vaziyatga moslashish qobiliyati ijodiy imkoniyatlarni rivojlantiradi va ularga faoliyatda yangilik yaratishga yordam beradi. Moslashuvchanlikdagi yuqori ko'rsatkichlar o'zgaruvchan sharoitlarga qarshi turib o'z tajribalaridan foydalangan holda kasbiy muvaffaqiyatlarga erishishga yordam beradi. Talabalar bu qobiliyatlari orqali o'z muhitlarini boshqarish, unga moslashish va qiyinchiliklarni yengish qobiliyatlariga ega ekanliklarini namoyon etishadi. Ular kasbiy faoliyatda qiyinchiliklarga qarshi turib, yangi imkoniyatlardan samarali foydalanishga yo'naltirilgan yo'nalishlarni ishlab chiqishadi va o'z ustida ishlashni davom ettirishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Педагогическая психология Л.С.Выготский, В.В.Давидов, 2005
2. Психология и педагогика: Учебное пособие А.А.Реев, 2000
3. Ibragimov X.I. Pedagogik psixologiya: pedagogika va psixologiya bakalavriat ta'lim yo'nalishi talabalar uchun o'quv qo'llanma O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2009.
4. pedagogika va psixologiya asoslari S.R.Baxadirova. Kasb-hunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma Toshkent - «Ilm ziyo»-2016.

ЧАҚМОҚДАЙ УМР МАҲСУЛИ

Нурмурадова Ш.И.

Бухоро давлат техника университети.

Аннотация. Мақолада ўзбек шоири, таржимон, драматург, XX асрнинг 30-йиллари бошларидаёқ ўз дунёқараши орқали ўзбек шеърисига янгича оқим олиб кириб, унга ўз ҳиссасини қўшган истеъдодли сўз санъаткори Усмон Носирнинг қисқа, машаққатли, бироқ ибратли, сермазмун ва сермахсул ҳаёт йўли, ижоди тўғрисида баён қилинган. Шоир асарларининг мавзу ва гоёси, ўзбек адабиётида тутган ўрни, аҳамияти ва ижодкорга берилган юқори баҳо таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: истеъдодли шоир, қисқа ҳаёт, ижодий мерос, шеъринг тўплам, достонлар, “Ўзбекнинг Лермонтови”, драматургик асарлар, “халқ душмани” тамгаси, Ватан, муҳаббат, эркинлик, гўзаллик мадҳи

ПЛОД МОЛНИЕНОСНОЙ ЖИЗНИ

Нурмурадова Ш.И.

Бухарский государственный технический университет.

Аннотация. В статье рассказывается о жизни и творчестве талантливого мастера слова – узбекского поэта, переводчика и драматурга Усмана Носира, который уже в начале 30-х годов XX века внес в узбекскую поэзию новое направление, отражающее его мировоззрение. Описывается его короткий, трудный, но поучительный, насыщенный и плодотворный жизненный путь. Анализируются темы и идеи его произведений, значение и место поэта в узбекской литературе, а также высокая оценка, данная его творчеству.

Ключевые слова: талантливый поэт, короткая жизнь, творческое наследие, поэтический сборник, поэмы, «узбекский Лермонтов», драматургические произведения, клеймо «враг народа», Родина, любовь, свобода, гимн красоте.

THE FRUIT OF A LIGHTNING-LIKE LIFE

Nurmuradova Sh.I.

Bukhara state technical university.

Abstract. The article presents the life and creative work of Usmon Nosir — a talented Uzbek poet, translator, and playwright — who, as early as the 1930s, introduced a new stream into Uzbek poetry through his worldview and made a significant contribution to its development. His short, difficult, yet exemplary, meaningful, and productive life path is described. The article analyzes the themes and ideas in the poet's works, his place and importance in Uzbek literature, and the high praise given to his creativity.

Keywords: talented poet, short life, creative legacy, poetry collection, epics, “Uzbek Lermontov,” dramatic works, label of “enemy of the people,” homeland, love, freedom, praise of beauty.

Ўзбек адабиёти тарихида ўзига хос ўрин эгаллаган, XX асрнинг биринчи ярмида ижод қилган истеъдодли шоирлардан бири Усмон Носирдир. Унинг ҳаёти қисқа бўлган бўлса-да, қолдирган ижодий мероси ўзбек шеърисига ривожига муҳим рол ўйнаган.